

Jeg aander italiensk Luft

Nyt manuskript med to italienske folkeviser fra
Niels W. Gades hånd

af forskningsbibliotekar, cand.mag. Anne Ørbæk Jensen

Citatet i overskriften stammer fra komponisten Niels W. Gade (1817-1890), der i 1844 foretog en rejse fra Leipzig over Prag og Wien til Italien. Han fik ikke mange konkrete musikalske ideer med hjem, men landet blev ved med at stå i hans bevidsthed som en næsten paradisisk drøm. Denne drøm kom bl.a. til udtryk i et lille nodemanuskript, som Det kongelige Bibliotek modtog i efteråret 1992 med to neapolitanske sange, tilegnet Gades svigerinde, Frederikke Christensen i Hobro, i 1861. Et hurtigt blik på Gades trykte produktion og manuskriptsamling i bibliotekets Musikafdeling afslørede ingen neapolitanske sange. Der kunne altså være tale om to utrykte og måske endda ukendte værker fra Gades hånd.

Det var sangenes - eller rettere klaverstykkernes, for værkerne var uden tekst - italienske oprindelse, der førte videre i undersøgelsen af manuskriptet. Samtidig med Gades Italiensrejse udgav hans lærer i København, komponisten A.P. Berggreen en række *Folke-Sange og Melodier* fra mange lande. En gennemgang af den italienske afdeling i både 3. og 4. bind gav resultat. Her optrådte de to neapolitanske sange sammen med tre andre melodier og et lille stykke blæsermusik optegnet af Gade.

Kunne det mon også lykkes at finde komponistens oprindelige optegnelser fra 1844? Det var næsten utænkeligt, at den omhyggelige og ivrigt samlende Berggreen ikke skulle have gemt manuskripterne fra en af sine mest elskede elever. Her var det igen Italien, der var kodeordet: i Musikafdelingens katalog over fremmede folkeviser figurerede et lille læg: *Italienske Erindringer fra 1844. Optegnede af N.W. Gade*. Hvordan kom melodierne fra Rom over København til Hobro?

At rejse til Italien

I september 1843 var Gade rejst til Leipzig. Felix Mendelssohn-Bartholdy havde udtalt sig i overstrømmende vendinger om hans tidlige værker *Ossian-Ouverturen* og den 1. symfoni, og begge arbejder havde gjort stor lykke i den tyske musikby. Gade tog således afsted både som en opstigende stjerne på den musikalske himmel og som lærling blandt de fineste navne i datidens europæiske musikliv: Mendelssohn, Robert og Clara Schumann, Ferdinand David, Ferdinand Hiller m.fl. Han blev hurtigt Mendelssohns højre hånd som vicedirigent for Gewandhausorkestret i Leipzig, og opholdet i byen kom til at vare til 1848.

Få måneder efter sin ankomst, den 18. januar 1844, fik Gade uropført sin 2. symfoni med Gewandhausorkestret under hans egen ledelse. Det blev en stor succes, og Gade slog endnu engang sit navn fast som en af kulturbyens nye populære musikpersonligheder. Han havde dog et stykke tid forinden planlagt en dannelsesrejse rundt i det øvrige Europa med både Paris og Rom som mål. Nu kneb det at komme af sted. "Jeg vil nødigt bort herfra, tilstaar jeg ganske ærligt - da jeg har levet mig ind i saamange herlige Familier, som optager mig som gammel Bekjendt, - men det maa nu saa være. Altsaa til Paris", skrev han hjem til forældrene i København den 20. januar 1844. Det blev til Rom, men rejsen gik til gengæld over både Prag og Wien.

Mange danske kunstneres dannelsesrejse gik i denne periode til Rom. Især inden for malerkunsten var den italienske hovedstad populær, men ikke mange komponister havde på dette tidspunkt besøgt byen. J.P.E. Hartmann og Weyse rejste ikke til Rom, og Kuhlau nåede trods planer herom heller ikke så langt. Det gjorde derimod Rudolph Bay, Johannes Frederik Frøhlich og Henrik Rung. Bay besøgte byen allerede i 1819-20, men hans hovedindtryk stammer fra et ophold i 1842-43, nedfældet i bogen *Musikalsk Rejse 1842-43*. Frøhlich var på studierejse i Europa 1829-31 og mødte bl.a. Thorvaldsens kreds i Rom, hvor han udarbejdede sin symfoni i Es-dur, op. 33. Endelig besøgte Rung byen i 1837-40 og hentede stor inspiration især i Palestrinas klassiske italienske vokalpolyfoni. Rung afskrev et utal af værker og dannede en lille sangforening for de skandinaviske og tyske kunstnere i den italienske hovedstad.

Til gengæld var det ikke altid nemt at komme hjem til København med sin Italiensbegejstring i 1840'erne. Det italienske operaselskab på Hofteatret, som

På vejen til Italien i 1844 rejste Gade over Wien, og netop fra dette tidspunkt stammer litografiet efter Josef Kriehubers portræt. Nederst ses Gades musikalske signatur. Bogstaverne i hans efternavn er alle toner, som kan noteres med én note, hvis man anvender to forskellige nøgler og læser signaturen såvel retvendt som på hovedet. Kort- og Billedafdelingen.

blev protegeret af Christian VIII, var en torn i øjet på de liberale og nationale kredse. Inden for musikken gjaldt det om at skrive dansk/nordiske eller tysk-orienterede værker, som også Gade i høj grad havde gjort det med sin *Ossian-Ouverture* fra 1840 og *1. Symfoni* fra 1842. Ved tilbagekomsten til København blev Henrik Rung leder først af Musikforeningens kor, senere af Skandinavisk Selskabs sangforening (som udviklede sig til Cæciliaforeningen med speciale i den italienske vokalpolyfoni). Samtidig fik han stillingen som syngemester på Det kgl. Teater, men på trods af disse indflydelsesrige poster måtte han ofte slås med, at man anså hans interesse for de gamle italienske korværker eller nyere italiensk operamusik for utidssvarende og meget lidt national.

Det var ikke egentlig for at modtage nye musikalske impulser, at Gade i 1844 drog sydpå. Snarere må turen ses som en generel dannelsesrejse, og således opfattet blev den da også en succes for ham. Den 4. marts begyndte rejsen sydpå fra Leipzig over Dresden, Prag og Wien. Alle steder var Gade en ivrig turist, der besøgte de kulturelle seværdigheder og fik musikalske op-

levelser ved koncerter og operaforestillinger. Især imponerede Venedig ham. Hertil kom han den 19. marts, og han følte hurtigt historiens vingesus ved at se Dogepaladset og Markuskirken, mens nutiden blev levende i larmen fra det venetianske karneval. Over Padua, Ferrara og Bologna fortsatte turen til Rom.

Her traf Gade hurtigt mange landsmænd blandt malere, digtere og studenter, og han blev også medlem af Skandinavisk Forening for Kunstnere og Videnskabsdyrkere. Selv nævner han malerne Edvard Lehmann, Julius Friedländer, Johan Peter Raadsig og ikke mindst Albert Kuchler, som blev boende i Rom efter sin konvertering til katolicismen netop i 1844. Derudover har han sandsynligvis nydt et måltid på Café Greco sammen med kunstagenten, den senere danske konsul, Johan Bravo og billedhuggeren Jens Adolf Jerichau samt andre skandinaviske og tyske kunstnere. De kunne også have mødt hinanden til soirée hos den tyske pianist og musiksamler Ludwig Landsberg. Endelig havde han fra det kendte musikforlag Breitkopf & Härtel medbragt særdeles gode anbefalinger bl.a. til den tyske kunstteoretiker August Kestner.

Det er karakteristisk for hans videbegærlighed, at Gade under sit ophold nåede at besøge en lang række antikke ruiner, kirker og kunstsamlinger. "Jeg aander italiensk Luft, har over mig Oranger, Pinier, Cypresser - træder paa antikke Søiler - (der for 1000 Aar tilbage ragede den stolteste Romer høit over Hovedet) - helligt Støv, catholsk Røgelse - Fortid og Nutid - Nutid og Fortid, -- alt dette gjør et forunderligt Indtryk paa et Nordens Barn, der første Gang besøger det storartede Rom", skriver han hjem den 9. april. Et af højdepunkterne har været en oplevelse af påskehøjtiden i Peterskirken og det Sixtinske Kapel. Ligesom Rudolph Bay udtrykte Gade dog også et vist mishag over den middelmådige intonation i det pavelige kapel.

En af de øvrige begivenheder, der var med til at fastholde Rom-opholdet i hans erindring, indtraf den 3. maj 1844. Et brev fra Gewandhauskonserternes direktionsssekretær D. Dörrien tilbød Gade posten som dirigent for orkestret, Tysklands mest velrenommerede ensemble. Han svarede positivt tilbage til Leipzig og skrev i jublende vendinger et par dage efter til forældrene i København. Befriet for økonomiske spekulationer med udsigten til et ønskejob kunne han nu fortsætte sin rejse.

Den 4. juni ankom Gade til Napoli, og her indlogerede han sig mellem

Vesuv og Napolibugten. Han nød turene i omegnen på æselryg eller til fods over bjergene, og navne som Salerno, Pæstum, Amalfi, Sorrento og Capri dukker op i hans beskrivelser. Senere besøgte han både Pompeji og Herculanium og så de igangværende udgravninger. "Jeg befinder mig saa skrækkelig godt", skrev han til forældrene den 28. juni.

I begyndelsen af juli påbegyndte han rejsen tilbage til Leipzig, atter med mange udbytterige ophold undervejs. Først i midten af september var han tilbage.

Optegnelserne

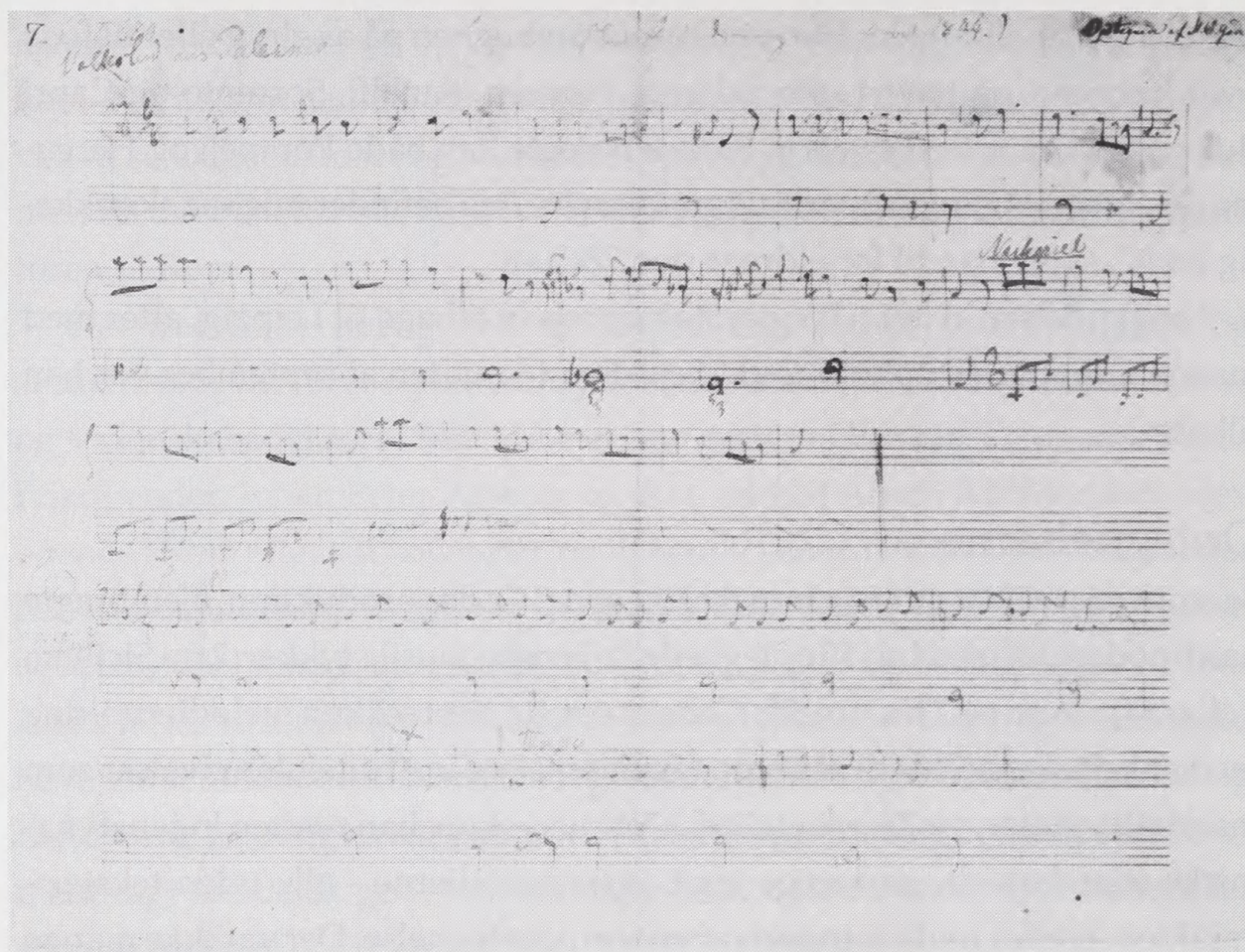
Selv om rejsen ikke satte sig musikalske spor i Gades produktion, hjembragte han 6 nodesider med i alt 10 optegnede italienske musikstykker: 2 fra Sicilien, 5 eller 6 fra Rom og 2 fra Amalfi. Gade noterede stort set kun melodierne, dog med enkelte kernetoner i akkompagnementet og instrumentangivelser som mandolin, guitar, violin eller harpe. Derimod skrev han næsten ingen dynamiske eller fraseringsmæssige tegn, men melodierne - alle uden tekster - karakteriseredes indledningsvis af en tempobetegnelse. Der var ikke mange kommentarer til melodierne. De to sange fra Amalfi daterede han dog den 16. juni, den ene "om Aftenen ved Strandbredden af Fiskerdrengene".

To af de ti stykker er rent instrumentale: den ene en såkaldt *Pifferari* for sækkepibe og skalmeje, der blev spillet af hyrder i julen foran Madonna-billederne i Rom, den anden en noget virtuos sats for mandolin og to guitarer "hørt udførte af Pietro i Osteriet udenfor Porto St. Paolo og i Colosseum ved Maanebelysning".

Indsamlingsarbejdet var lidt lemfældigt udført, og i A.P. Berggreens folkeviseudgivelser kunne da også kun 6 af de 10 satser anvendes. De øvrige var enten for lidet prægnante, for usammenhængende noteret eller dårligt egnede til klaversats.

Folkemelodierne til Berggreen

Optegnelserne var nemlig givetvis gjort til glæde for Gades lærer A.P. Berggreen, som ivrigt indsamlede originale danske og udenlandske folkemelodier. I 1842 påbegyndte han udgivelsen af *Folke-Sange og Melodier*, der udkom i 4 bind (1842-55). Hans kilder var talrige. Ikke alene samlede han melodier fra andre trykte folkevisesamlinger, men han inddrog også sin bekendt-

Gades optegnelser fra Italien 1844 (MA, C I 580) af italienske folkemelodier er blevet til på Berggreens opfordring. Der er imidlertid ikke mange andre oplysninger end selve melodierne at hente i manuskriptet. Den øverste optegnelse svarer til den anden af satserne i manuskriptet til Frederikke Christensen.

skabskreds i arbejdet. Allerede på sin turné som violinist til Sverige og Norge i 1838-39 blev Gade bedt om at tage stof med hjem til Berggreen. Denne gang var det dog mest i form af trykte samlinger, men i 1847 skrev Berggreen til Gade i Leipzig, hvor denne bl.a. underviste på Musikkonservatoriet: "Glem ikke de polske og ungarske Sange og Melodier, som De troede at kunne skaffe mig gennem den ved Instituttet studerende Polak (eller Ungarer?)".

Berggreens folkeviseinteresse inspirerede hans elev. Gades beskæftigelse med *Agnete og Havmanden* begyndte allerede på den nordiske turné i 1838-39 og udmøntede sig senere i dramatisk sammenhæng i samarbejde med H.C. Andersen, til hvis tekst Gade skrev 6 sange i 1842. Disse blev i 1845 udgivet, dediceret til - A.P. Berggreen. Også Gades bidrag til Berggreens samling af *Melodier til de af Selskabet for Trykkefrihedens rette Brug udgivne Fædrelandshistoriske Digte* fra 1840 bar præg af den historiske folkevise. Mest kendt var her *Paa Sjølund's fagre Sletter*, der i 1842 blev genanvendt i Gades egen 1.

symfoni. I det andet gennembrudsværk, *Ossian-Ouverturen*, hørtes bl.a. folkevisen *Ramund var sig en bedre Mand*. Endelig udsatte Gade ligeledes i 1842 en række sange for klaver til samlingen *Skandinaviske Folkeviser*.

Berggreens italienske folkeviser

Berggreens første folkevisebind fra 1842 indeholdt sange fra mange europæiske lande. Der blev plads til 17 italienske sange, alle taget fra andre udgivne samlinger af italiensk og især tysk oprindelse. Berggreen skrev selv i bind 1 om de italienske sange: "Sydens Varme, det sprudlende Liv, den Lidenskabslighed, der udmærker Sydboerne, gennemstrømme disse Melodier, der danne en stærk Modsætning til de nordiske, som i Udtrykket baade af Sorg og Glæde stedse vedligeholde Charakteren af en vis Ro. De ofte forekommende dristige Vendinger i de italienske Folke Melodier vidne om den af Naturen givne Sangfærdighed, hvormed Gondolføreren, Gjedehyrden, Fiskerpigen i hiint Land udføre Det, der undertiden kunde falde vanskeligt nok for mangan en Kunstsanger." Det var nu kun sjældent de dristige vendinger, der prægede Gades optegnelser, men livfuldheden var klart til stede i flere af sangene. Berggreen sluttede med en hentydning til den hjemlige situation: "I disse Melodier kunne vi finde den ægte Typus for italiensk Sang, og maae ikke troe at finde den i mange nyere italienske Componisters karakterløse Operamusik, der kun kan vinde Betydning ved Italienernes sjæfulde Sang."

Også i 2. bind fra 1843 holdt Berggreen sig mest til trykte samlinger som kilder. Derimod introducerede 3. bind fra 1845 flere personlige meddelere. En af Gades nære venner, komponisten Carl Helsted, havde afskrevet en samling folkeviser i Italien, hvorfra 6 af melodierne var hentet, og billedhuggeren A.M. Jahn havde meddelt en anden af sangene. I dette bind optrådte også Gade for første gang, dog kun i noterne, med den lille *Pifferari* for sækkepibe og skalmeje. Da den var noteret som den sidste melodi i Gades håndskrift, må Berggreen have fået både den og de øvrige sange på dette tidspunkt. Det er dog sandsynligt, at manuskriptet (først modtaget i 1845) er kommet Berggreen så sent i hænde, at selve nodedelen af hans udgivelse var planlagt - og måske i produktion. Det lille 14-tacters musikstykke, hvor sækkepipens borduntoner er et gennemgående træk, egnede sig ikke så godt som romance ved klaveret. I stedet kunne det bruges som originalt dokumentationsmateriale i noterne i forhold til et par andre melodier af

samme type, hvor borduntonen var "efterlignet med den Indskrækning, som den musikalske Behandling gjorde nødvendig". Placeringen i noterne er nemlig bibeholdt i folkevisebindenes 2. udgave.

Berggreen måtte undskylde over for sine læsere, at 4. bind af folke-melodierne først kom i 1855, 10 år efter det foregående. Her optrådte Gade med 5 melodier, ligesom Carl Helsted og Chr. Winther, der også i 1830-31 havde besøgt Italien, var repræsenteret med hver en. Berggreen havde gengivet de 5 mest melodiose sange fra Gades optegnelser, som han havde forsynet med et klaverakkompagnement, til dels udarbejdet efter Gades sparsomme harmoniangivelser. I sangene anvendte Berggreen brudte akkorder i bassen til efterligning af en guitar eller mandolin som akkompagnerende instrument. I den senere benævnte Saltarella lagde han bastonerne i samlede akkorder i diskantlejet, så både melodi og akkompagnement kunne tænkes spillet af ét af knipseinstrumenterne uden ledsagende sangstemme.

Berggreens *Folke-sange og Melodier* var snart udsolgte, og i årene 1860 til 1871 kom 2. udgave, nu i 11 bind. Antallet af italienske sange var blevet kraftigt forøget til 101, men kun 4 af Gades melodier blev genoptrykt i 7. bind fra 1866. Det var den sidste sang fra Amalfi, der måtte udgå, men til gengæld fandt den plads i manuskriptet til Frederikke Christensen. Måske var den for lang, måske var Gade for usikker på midterdelen, således som Berggreen anførte i noterne til den første udgave. Set på baggrund af dette store italienske materiale skiller Gades bidrag sig ikke væsentligt ud, selv om rene instrumentalsatser som hans var i undertal.

Drømmen om Italien

Gade besøgte kun Italien én gang. Hans mange hverv i København som dirigent i Musikforeningen, som leder af Musikkonservatoriet og som organist ved Holmens Kirke gav ham rigeligt med arbejde i vintersæsonen. Han rejste derfor kun til udlandet, når han blev inviteret til at dirigere - som regel egne værker. Alligevel kunne han drømme sig tilbage til Syden, f.eks. når han undrede sig over vennen, den tyske violinist Joseph Joachims korte besøg i Italien: "...warum haben Sie diese Herrlichkeiten doch so schnell verlassen? Das gehört zu meinen stillen Wünschen, noch einmal Rom und Neapel zu sehen..." (26.7.1856), eller når han misundte sin svoger, komponisten og pianisten August Winding, at han "vandrer hen over Oldtids og Middelalders

ITALIENSKE, SPANSKE OG PORTUGISISKE FOLKE-SANGE OG MELODIER.

SAMLEDE OG UDSATTE FOR PIANOFORTE

AF

A. P. BERGGREEN.

ANDEN, MEGET FORØGEDE UDGAVE.

KJØBENHAVN.

C. A. REITZELS FORLAG.

TRIELEN BOKTRYKKERI

1866.

Titelbladet til 7. bind af Berggreens *Folke-Sange og Melodier*, 2. udg. fra 1866. C.A. Schleisners vignet viser to af de hyrder, der ved juletid kom ned fra bjergene til Napoli og Rom. For at skaffe sig en ekstraintægt spillede de på deres sækkepiber og skalmejer foran Maria-billederne. Et eksempel på deres musik, en *Pifferari*, var blandt Gades optegnelser til Berggreen.

Levninger og lever beskinnet af den deilige, varme, sydlandske Sol. Ja, det er en herlig Nydelse at leve i, baade for Sind og Tanke, - jeg erindrers saa tydeligt mit Ophold i Italien" (22.1.1870). Også fra andre Italiens-farere blev han mindet om landets varme og frodighed. Vennen Peter Heise begejstredes over "Sydens herligheder" og det "paradisiske Veir" (1867 og 1869), og fæteren Carl Andersen (tekstforfatter til flere af Gades korværker) tilegnede ham sin *Reisebilleder* (bl.a. fra Italien) i 1864. Selv måtte han nøjes med sine drømme; han kom aldrig senere til Syden.

Selv om Italien ikke kom til at spille den store rolle i Gades musik, beskæftigede han sig dog kunstnerisk med landet både før og efter rejsen i 1844. Det blev i 1839 til musikken til Bournonvilles ballet *Adriana*, i 1842 til sammes *Napoli* sammen med komponisterne Edv. Helsted, H.S. Paulli og H.C. Lumbye samt endelig i 1848-49 sangspillet *Mariotta* med tekst af C. Borgaard

efter Eugene Scribe.

Disse udelukkende dramatiske værker var imidlertid et led i den almindelige romantiske Italiens-begejstring, og de forsøgte ikke at inddrage originale italienske melodier. Tværtimod var et af de første værker, Gade skrev ved tilbagekomsten til Leipzig efter Italiensrejsen, ouverturen *I Højlandene*, der er inspireret af Skotland.

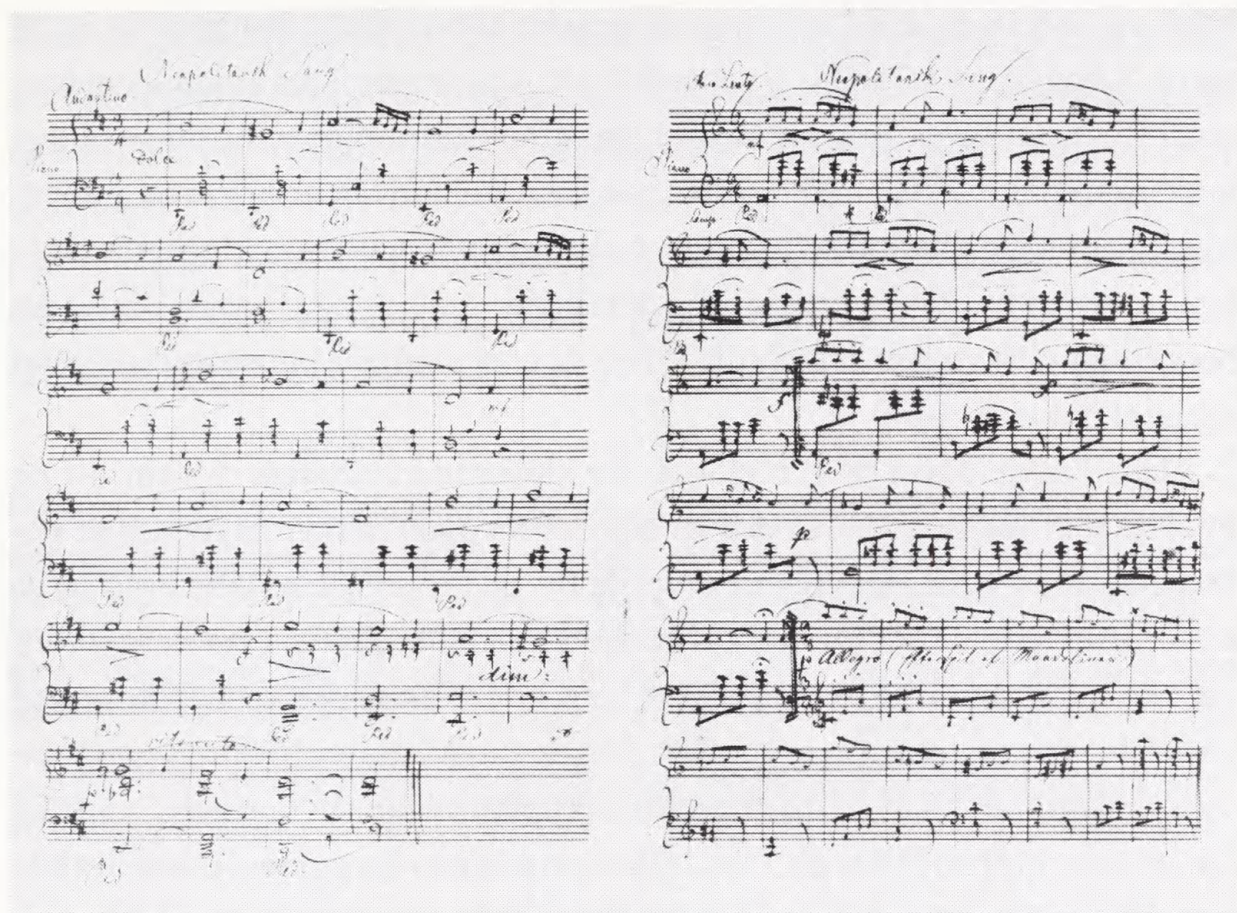
Familien Christensen i Hobro

Rejste Gade ikke meget udenlands, tilbragte han til gengæld flere vidunderlige ferier i Hobro. Her boede hans svoger og svigerinde, borgmester Harald Constantin Christensen (1823-92) og hans kone Wenzelsine Christiane Frederikke, f. Stæger (1824-1910), som var søster til Gades anden hustru, Mathilde.

Sønnen Felix Gade skriver i sine erindringer, at Frederikkens mor, Marie Juliane Frederikke, senere gift Erslev, var meget musikalsk og videregav sin interesse til de to motiverede døtre. Hjemmet i Hobro var også meget kulturelt interesseret. "Onkel Harald var vores Autoritet paa det litterære Omraade", skriver datteren Dagmar Gade, og tante Rikke malede og udtrykte ofte sin interesse for svogerens musikalske nyskabelser.

Harald Christensen havde været leder af Det kgl. Teater i København fra 1856, støttet af sin tidligere overordnede, kultusminister C.C. Hall. Her havde han, med sit kendskab til ministerielle forhold og med Johan Ludvig Heibergs problematiske ledelse af teatret som baggrund, kunnet gennemføre en række mere eller mindre berettigede bygningsmæssige og personalemæssige forandringer. Kunstnerisk støttede han sig til Frederik Høedt, der var en af Gades barndomsvenner. Til gengæld var samme Høedt Heibergernes arvefjende, og Johanne Luise Heiberg nægtede simpelthen at gå på scenen i Harald Christensens lederperiode. I stedet indgav hun sin afskedsbegæring i forlængelse af sin sygeorlov. Da Hall i maj 1859 blev erstattet af D.G. Monrad, blev Fru Heiberg bedt om at vende tilbage til teatret. Hendes krav var, at Christensen blev fjernet.

Den tidligere chef fik posten som borgmester i Hobro; en stilling han besad til sin tilbagetræden i 1886. Det har været livgivende for familien Gade at besøge borgmesterparret. Somrene var Gades mest produktive perioder som komponist - en følge af vintersæsonens travlhed. Derfor sendte han ofte familien afsted til Hobro, men kom også selv derover på ferie, hvilket han

Gades manuskript til svigerinden, Frederikke Christensen (MA ms 2264). Håndskriftet indeholder hans egen harmonisering af to af de melodier, han optegnede i Italien i 1844.

satte stor pris på. "Det var et Eldorado", beretter Dagmar Gade, der sammen med brødrene Felix og Axel kom på køreture og til selskaber med krocket spil og fyrværkeri.

På samme måde besøgte Christensens Gade i København, og den tidligere teaterchef må have glædet sig over at kunne diskutere med et familiemedlem, der kendte hovedstadens kulturelle liv indefra. Musikhistorikeren William Behrend, der var legekammerat med Axel og Dagmar Gade, husker Harald Christensen som "en smuk rank Embedsmands-Type med megen æstetisk Smag og Interesse" og hans kone som den "spillende livfulde Hustru Rikke, der altid bragte Fart og Liv i Samtalen".

Det er derfor ikke mærkeligt, at det var til hende, Gade dedicerede nodebladet *Erindringer fra Italien*. En ferie i Hobro har i skønhed og hygge været at sammenligne med hans vidunderlige minder fra Italiensrejsen, nok tilsat den tidsmæssige afstands forsødende krydderi. Nodemanuskriptet bærer påskriften "Min kjære Svigerinde Frederikke Christensen til Erindring om Niels W.Gade, Hobro i Juli 1861". Der er tale om et lille sammenfoldet node-

blad, ca. 26 x 18 cm med to af melodierne fra 1844, nemlig Berggreens nr. 15 og nr. 8, begge med Gades egen håndskrift. At komponisten angav dem som neapolitanske sange, selv om Berggreen - efter Gades egen oplysning - betegnede den sidste som "sang fra Palermo", var vel kun en erindringsforskydning. Gade ville give sin svigerinde en duft af Syden, ligesom de danske maleres motiver fra Italien kunne gøre det fra deres plads på væggen i datidens borgerhjem. Et stykke folkekultur blev til et romantisk kunstprodukt med smag af det eksotiske.

Gade havde udsat de to melodier for klaver med tydelige dynamiske og fraseringsmæssige tegn samt ikke mindst en gennemført angivelse af pedalbrug. De var således lige til at spille for en behændig amatør som tante Rikke. Allerede på disse punkter adskilte manuskriptet sig fra Berggreens version. Harmonierne er overvejende ens i de to udgaver, men akkompagnementet er noget mere tungt og klaveragtigt hos Gade end de mere gennemsigtige og guitar/mandolinagtige, brudte akkorder hos Berggreen. Samtidig opfattes nr. 2 i et noget langsommere tempo end hos Berggreen, mens det lille mandolinagtige efterspil i denne sats hos Gade er betegnet med "Allegro", hvor Berggreen i sin samling fortsætter i samme tempo hele satsen igennem. Generelt tilstræber Berggreen et akkompagnement, der afspejler det italienske instrumentarium i folkemelodiens klaversats, mens Gade snarere ønsker at formidle et lyrisk klaverstykke til underholdningsbrug.

Kildernes nyvurdering

I 1900 udgav revykomponisten og redaktøren Olfert Jespersen i sit musiktidsskrift *Hver 8. Dags' Musik og Sang* den lille Saltarella (nr. 12) fra Berggreens folkevisesamling med omhyggelig meddelelse om, at den var optegnet af Gade i Rom i 1844. Tidsskriftets indhold var meget blandet med tidens populære sange og danse som den væsentligste del. Gades italienske melodi har været en kuriositet, som bidrog til alsidigheden. Vi har længe betragtet denne ene sang (klaverstykke) dels som en udsættelse fra Gades hånd, dels som førstetrykket af denne udsættelse.

I stedet bliver manuskriptet til Frederikke Christensen nu af væsentlig interesse. Gades optegnelser fra 1844 er godt nok fra hans egen hånd, og de afspejler hans opfattelse af melodierne, men de er ikke egentlige originalkompositioner. Den trykte udgave, i Berggreens *Folke-Sange og Melodier*, er

forsynet med udgiverens - og ikke Gades - akkompagnement, og det overtager Olfert Jepsen uden problemer i sit musiktidsskrift. Manuskriptet til Frederikke Christensen giver os således det eneste vidnesbyrd om, at Gade selv udsatte to af melodierne. Disse to kan da med en vis retfærdighed indgå blandt Gades originale kompositioner, mens de øvrige melodier - inklusive Saltarellaen -, der blot er optegnelser, egentlig slet ikke hører til på listen over Gades værker.

Udover breve, som er udgivet i Dagmar Gades bog *Niels W.Gade. Optegnelser og Breve*, København 1892, kan der gives følgende kildehenvisninger, som ikke fremgår af teksten: anbefalingerne fra Breitkopf & Härtel, brevet fra D.Dörrien i 1844, brevet fra P.Heise i 1867 samt Dagmar og Felix Gades erindringer findes på Det kgl. Bibliotek i København, brevet fra A.P.Berggreen i 1847 er taget fra C.Skou: *Andreas Peter Berggreen*, København 1895 og brevet til J.Joachim 1856 er taget fra: J.Joachim og A. Moser (ed.): *Briefe von und an Joseph Joachim*, I, 1911. W. Behrends udtalelser er fra artiklen "Nogle Minder om Niels W.Gade og hans Hus" i *Vor Fortid*, 1917. Yderligere oplysninger kan fås på Niels W. Gade-arkivet på Det kgl. Bibliotek.

forfatter med udgivelsen af det originale manuskript og det overførte manuskript. Disse to kan dog være et andet eksempel på det særlige forhold til det originale manuskript, som er blevet opbevaret i det originale manuskript. Dette er et eksempel på det særlige forhold til det originale manuskript, som er blevet opbevaret i det originale manuskript.

Den næste udgave af det originale manuskript er det originale manuskript, som er blevet opbevaret i det originale manuskript. Dette er et eksempel på det særlige forhold til det originale manuskript, som er blevet opbevaret i det originale manuskript.

Kildernes nyvurdering

I 1941 udgav revykommissionen og redaktøren Olfert [navn] et musik- og sangalbum med titlen *1941. Musik og Sang den lille Saltvandsø* (nr. 12) fra Berggrens folkemusiksamling med omhyggelig medhjælpelse af den gamle komponist Gade i Roskilde. Albumet indeholder en række populære sange og melodier, som var kendte i den gamle folkemusik. Dette er et eksempel på det særlige forhold til det originale manuskript, som er blevet opbevaret i det originale manuskript.